

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1937/1-XI/4
24.12.2009. године

На основу чл. 211. став 1. алинеја 16. и чл. 256. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је, на својој II редовној седници, одржаној дана 24.12.2009. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: ГЛОБАЛНИ ПРОЦЕСИ И ПРЕОБРАЖАЈ ИДЕНТИТЕТА – АНТРОПОЛОШКИ АСПЕКТИ, кандидата мр Јелене Ђурић и одобрава усмена одбрана.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Весна Димитријевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/1666
(број захтева)
14.01.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Јелене (Бранислав) Ђурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Јелена (Бранислав) Ђурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом: _____

Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспект

Универзитет је дана 15.09.2003. својим актом под бр 39/25-09 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспект

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Јелене (Бранислав) Ђурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 12.11.2009. одлуком факултета под бр 1685/1-XIII/1 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Милан Вукомановић	ванредни проф.	социологија	Филозофски ф.
2. др Ивана Спасић	ванредни проф.	социологија	Филозофски ф.
3. др Владимир Вулетић	ванредни проф.	социологија	Филозофски ф.
4. др Владимир Милисављевић	научни сарадник	филозофија	Институт за филозофију и друштвену теорију

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 24.12.2009.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Др Весна Димитријевић

Катедра за интердисциплинарни постдипломске студије антропологије
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

Извештај о докторској дисертацији

Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспекти

Кандидаткиња: мр Јелена Ђурић

Биографија

Мр Јелена Ђурић је рођена у Београду, где је завршила основну школу и Десету београдску гимназију. Дипломирала је 1989. на Одељењу за филозофију Филозофског факултета Универзитета у Београду (тема дипломског рада "Неки филозофски проблеми савремене науке", ментор проф. др. Станиша Новаковић). Године 1997. је стекла звање магистра антропологије на Катедри за постдипломске интердисциплинарни студије антропологије Филозофског факултета у Београду, одбранивши рад под насловом "Промене вредности и друштвене промене с освртом на распад југословенског друштва" (менторка проф. др Загорка Голубовић). На истој Катедри пријавила је и докторску тезу "Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспекти" код ментора проф. др Милана Вукомановића.

Од 1992-1993. године Јелена Ђурић је радила као истраживач сарадник на истраживачком пројекту *Карактер и друштвена структура* под руководством проф. др Загорке Голубовић. Након тога, у периоду од 1995-2009. године Јелена Ђурић је запослена у Институту за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ) у Београду, где је као истраживач учествовала у неколика пројекта Министарства за науку и технологију Републике Србије: 1996-2000 *Индивидуални и колективни идентитети у посткомунизму* са индивидуалним пројектом: "Промене вредности и друштвене промене у Југославији"; 2006-2009 *Регионални и европски аспекти интегративних процеса у Србији*. Од 2006-2007. учествовала је и у истраживачком пројекту *Политика и свакодневни живот III*, са темом о одрживости окружења и радом "Ка одрживом окружењу: политички апстиненти о еколошким проблемима у Србији", објављеним у З. Голубовић (ур.) *Пробуђене наде – изневерена очекивања, Политика и свакодневни живот III*, Фондација Хајнрих Бел, Београд, 2007.

Мр Јелена Ђурић је до сада објавила двадесетак радова у стручним, научним часописима (највише у часопису *Филозофија и друштво*), као и у различитим тематским зборницима, на српском и енглеском језику. Учествовала је на више домаћих и међународних скупова у земљи и иностранству, где је излагала радове и реферате који су доцније били публиковани у тематским зборницима и часописима. Од 2004-2008. године била је и члан редакције часописа *Филозофија и друштво*.

Резиме и оцена докторске дисертације

Докторска дисертација *Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспекти* има укупно 272 штампане странице (проред *single*, 1.0) и састављена је од седам главних поглавља (Смисао идентитета; Идентитет, ипсеитет, особа, сопство; Преображај разумевања идентитета; Поништавање и потврђивање идентитета; Иманенција и трансценденција идентитета; Идентитет и Колектив; Преображај културе и еволуција сазнања), увода и закључка. На крају рада се, као додатак, налази библиографија на укупно 19 штампаних страна.

У овој дисертацији се, најпре, разматрају општији проблеми идентитета, кроз историјски различита филозофска и антрополошка разумевања и тумачења тих проблема. Гледано теоријски и методолошки, ово је један интердисциплинарни рад, с тежиштем на филозофској антропологији и херменеутици. Прво поглавље, *Смисао идентитета*, бави се различитим становиштима, приступима и погледима на идентитет. Управо је динамика тих тумачења окосница идеје преображаја идентитета, чији су глобални процеси разматрани из различитих углова у потпоглављима: Идентитет и промена парадигми, Идентитет у историји философије, (Не)могућност (де)конструкције идентитета, Парадокси идентитета, Разломак идентитета, Дискурс идентитета.

У другом поглављу, *Идентитет, ипсеитет, особа, сопство*, разматрају се појмови и категорије који су повезани са различитим приступима идентитету и сопству субјекта. Ту се анализирају различита становишта у погледу идентитета чије је преиспитивање од посебног значаја с обзиром на то да се преображај идентитета углавном односе на разнородна виђења сопства као суштине идентитета. Тако се у потпоглављу Херменеутика ипсеитета испитује Рикерово разликовање "идентитета" и "ипсеитета", које је значајно због тога што непосредној формалности и садржајној празнини првог измиче перманентна промена у времену, а тиме и културна условљеност. Али, с обзиром на то да је култура, која почива на интересубјективности, конститутивни део сопства, формални идентитет особе се супротставља наративном ипсеитету. Ово је разрађено у одељку Особа и Сопство, где се наведени појмови најпре супротстављају како би се, с увођењем самоозначавања, они међусобно повезали. Наредно потпоглавље, *Значења особе*, посвећено је разматрању различитих тумачења појма особе. Следи, потом, потпоглавље Брига о себи (постхуманост и трансперсоналност), у коме се даље разматрају појмови сопства и идентитета особе – од њиховог постструктуралистичког одбацивања (као есенцијалистичких конструката са свим последицама које отуда проистичу), до неговања интересовања за трансперсонална психолошка усклађивања различитих духовних, религијских и културних веровања и пракси. У завршном одељку, *Смисао и преображај*, указује се на два различита значења постмодерности (или касне модерности) који се разилазе око прихватања постхуманих значења идентитета из којих извире хумани потенцијал глобалних процеса. Тај хумани потенцијал обухвата и откривање духовног смисла, па представља алтернативу материјализму.

У трећем поглављу, *Преображај разумевања идентитета*, истраживање се усмерава на различита тумачења самосазнања која су кључна за претпоставку идентитета. То је јасно приказано у потпоглављу Самосазнање, у коме је реч о самосвести (тј. свести о себи/сопству), неизоставном чиниоцу сваког мишљења и говора о идентитету. Из разматрања различитих односа према самосазнању произлазе одељци: Идентитет и сећање, Сумња у себе и Физикализам, дуализам и сопство. Наредно потпоглавље, *Други погледи на сопство*, обухвата дивергентна тумачења идентитета конципирана у оквиру више области и дисциплина. Тако се, на пример, у одељку Конструкционизам, тумачи сопство према метафори "инваријанте" која потиче из теорије система. У одељку *Мозак, а не сопство* осветљено је замењивање тезе о

сопству гледано кроз призму неуронауке, док се у одељку *Отеловљење мозак изједначава с "отеловљењем ума"*, на основу чега се у даљој анализи изводи неопходност метафоричког мишљења.

Четврто поглавље, *Поништавање и потврђивање идентитета*, преиспитује различите видове постструктуралистичког односа према идентитету сопства. У потпоглављу *Измицање сопства*, идентитет је сведен на ланац означавања који не налази утемељење. Међутим, будући да - без обзира на епистемолошко или онтолошко становиште - испреплетеност "бића" и "знања" укључује различите могућности односа према себи, различити облици "поништавања сопства" указују и на различите врсте постмодерних самоодношења. Тај проблем се преиспитује у потпоглављима: Однос са собом, Постхумано сопство и Симулирање сопства, која упућују на општу проблематику друштвеног стања изоштрену, опет, у потпоглављу *Колонијализација идентитета*. Јелена Ђурић се затим бави проблематиком родних односа у оквиру потпоглавља *Родни односи и идентитет*. Између осталог, ту се разматрају односи феминизма према постмодерним фазама преображаја чији су различити аспекти приказани у одељцима: Језик и род, Идентификација и искључивање, Род и људскост у обликовању психе. Последњи у том низу, одељак *Постцендеризам као вид постфеминизма*, истовремено је и прелаз ка следеће потпоглављу (*Трансхуманизам*), где је анализиран преображај идентитета настао услед примене нових технологија на индивидуално побољшање људског тела.

Пето поглавље, *Иманенција и трансценденција идентитета*, указује, с друге стране, на она схватања идентитета која укључују јединство и интегритет Личности, чак и када се личност трансцендира, било у иманенцији природног континуума, било у односу према „натприродном“. Прва могућност се преиспитује у потпоглављу *Природни континуум и иманенција идентитета*, путем тумачења јединствене једноставности идентитета који потиче/у из препознавања хармоније природе и културе. Друга могућност се разматра у потпоглављу *Трансценденција, личност и други*, где се потрага за хармонијом идентитета окреће односу са оностраношћу. Препознатљивост људске потребе за трансценденцијом, која је присутна и у историји модерног преображаја идентитета, тема је одељка *Извори идентитета*, којим се уједно завршава и пето поглавље.

Шесто поглавље, под називом *Идентитет и колектив*, представља донекле засебну тематску целину ове дисертације, мада је већ анализа проблематике колектива указала на суштинску неодвојивост индивидуалног од колективног. Различити видови повезаности колективног с индивидуалним идентитетом одговарају различитим аспектима приступа колективу. Ова проблематика је ближе осветљена у потпоглављима: Сазнање других, Биолошки и психолошки идентитет колектива, Традиција и колектив, Вредности колектива, Другост у сопству и етика колектива, Значај колектива и значајни други, Колектив и сећање, Колективне представе, Колективна одговорност, Колективни идентитети: унутарнационални, национални и над-национални. На крају, у потпоглављу *Институција и идентитет* мр Ђурић препознаје корене непрестане кризе у принципијелном непоклапању двају страна модерног колективног идентитета: једна од њих почива на институционалним (формалним) вредностима које утемељују бирократску конструкцију друштва, а друга на супстанцијалним (садржајним) вредностима које су повезане с културним, националним, религиозним и духовним идентитетом колектива.

Седмо поглавље, *Преображај културе и еволуција сазнања*, надовезује се на проблематику колективног идентитета. Ту спада потпоглавље *Идентитет културе и култура идентитета* (чији наслов не представља само игру појмова, него и сплет теорија и појава које нису установиле јасна међусобна разграничења). У потпоглављу

Антропологија у глобалним процесима, истакнут је пак значај глобалног контекста с обзиром на промене у антропологији и на преображај свести о томе. У ту проблематику спада и Криза етнолошког представљања, као и одељци: Супротност бића и знања, Критика научног дискурса, Стратегије посредовања и Воља за смислом. Наведени наслови повезани су и са темом сазнања и његовом еволуцијом, о чему је реч у оквиру потпоглавља Усуд сазнања, као и у одељцима: Језик и представљање, Опасност дискурса, Смисао прича и Сазнајни преображај.

У закључном поглављу ауторка смешта претходну истраживачку грађу у контекст глобалних процеса који воде ка све већем освешћивању потребе за преображајем идентитета. Тај преображај изгледа неопходан с обзиром на "кризу идентитета", која се услед "политике идентитета", тј. "трговине идентитетима", изражава у глобалној економској, политичкој и вредносној кризи. Премда смисао истраживања теорија о идентитету, разматраних у овој тези, извире из перспективе глобалног преображаја, с обзиром на то да је овај преображај у току, ситуација уроњености у њега онемогућава довољну теоријску дистанцу која је услов уобличеног тумачења. С друге стране, остваривање теоријске дистанце и не мора да буде никаква сврха по себи – управо недовршеност глобалне ситуације чини нас активним учесницима од чијег избора и погледа на свет зависи општи ток преображаја. Зато су у истраживању у први план стављена различита тумачења идентитета, с обзиром да у сажимању општег и појединачног појам идентитета омогућава повезивање личног и колективног значења. Идентитет човека у најширем смислу нераздвојив је од окружења, које истовремено зависи од начина човековог разумевања концепата природе, друштва (Других) и идентитета. Ови појмови су, опет, под утицајима вредности које се преносе путем култура што све заједно чине Културу глобалног човечанства. Ипак, с обзиром да глобални процеси подлежу различитим утицајима – поларизованим према материјалним вредностима, с једне стране, и духовним вредностима, с друге стране, преовлађујући утицаји одређују токове преображаја. Иако доминација материјалистичких вредности изгледа очигледна, поменуте кризе указују на пукотине које у њима постоје и из којих избија потреба за духовношћу. Она је потиснута модернизацијом, али је суштински својствена човеку. Утолико могућност духовног преображаја није немогућа, ни невероватна, под условом да се глобално прихвати свест о конструкцији идентитета универзалног човека као смислу културног преображаја који може да надахне превазилажење себичних идентитета у корист колективне еволуције човечанства.

Већ из овог сумарног прегледа различитих поглавља докторске дисертације мр Јелене Ђурић, постаје јасно да је носећа идеја овога рада то да је разумевање идентитета кључно како за развој свести о себи (личне самосвести и самосазнања), тако и за ширење свести о томе да целовитост живота представља одлучујућу предност за позитивни пол утицаја на глобалне процесе савременог доба. У том смислу је кључна улога глобалних процеса у преображају идентитета. Та улога је схваћена као преображај схватања идентитета чији вредносни потенцијали могу да омогуће сагледавање сврхе преображаја. Глобални процеси нису, дакле, осветљавани у односу на актуелне концепте глобализације (чији су друштвено-политички и економски утицаји разматрани само посредно), него кроз различите утицаје на промену вредности, историју културно-антрополошких претпоставки и филозофска тумачења идентитета. Отуда је и најобимнији део ове дисертације посвећен испитивању различитих тумачења проблема индивидуалног идентитета човека који обухватају личност, особу, субјект и сопство. С обзиром да се кроз ове појмове и њима одговарајуће појаве прелама мноштво различитих видова идентитета, од њих се, као најважнији, истичу они аспекти који се тичу сопства и "других" (било у смислу колектива који обухвата културу у

сложеној динамици њених значења, али без улажења у етничке, тј. националне проблеме, било у смислу Другог, као другог уопште, или као појединачне, "значајне Друге особе"). Концепт "значајних других" повезан је с психолошким развојем личног идентитета, који укључује сазревање унутар породице, где су, опет, актуелна питања односа између полова, па стога и проблеми родног идентитета.

На основу свега наведеног, Комисија за припрему извештаја о докторској дисертацији кандидаткиње мр Јелене Ђурић сматра да њена теза *„Глобални процеси и преображај идентитета – антрополошки аспекти“*, с обзиром на теоријски значај обрађене теме, теоријско-методолошки оквир истраживања, консултовану грађу, као и оригиналност приступа и недовољну истраженост ове проблематике (особито у домену наше филозофске и социокултурне антропологије), завређује позитивну оцену, па у складу с тим Комисија предлаже да се овој кандидаткињи одобри одбрана њене дисертације.

Чланови Комисије

Београд, 23.11.2009.

проф. др Милан Вукомановић, ванредни професор, ментор
Филозофски факултет Универзитета у Београду

проф. др Ивана Спасић, ванредни професор
Филозофски факултет Универзитета у Београду

проф. др Владимир Вулетић, ванредни професор
Филозофски факултет Универзитета у Београду

др Владимир Милисављевић, научни сарадник
Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд